

ULTRAKRÁTKÝ SCREENING INTERPERSONÁLNÍ ORIENTACE

Jan Appeltauer, Matyáš Lesník, Matouš Jarolímek

Teoretický úvod

Interpersonální orientace (IO) je dle Smithse a Ruize (2007) stabilní vzorec preferencí sociální interakce v různých situacích. Výzkumy ukazuje, že IO ovlivňuje mnoho důležitých oblastí, jako je vnitřní motivace, reprodukční úspěch, volba povolání, osobnostní hodnocení, deprese a zvládnání stresu (Brewer & Caporael, 1990; Cross & Vick, 2001; Isaac, Sansone, & Smith, 1999; Little & Garber, 2005; Showers & Ryff, 1996). Jedinci s vysokým IO mají tendenci mít lepší pohodu, sociální podporu a vztahy s vrstevníky (Buhrmester, Furman, Wittenberg, & Reis, 1988; Hill, 1991). IO se často popisuje pomocí dvou osobnostních dimenzí: afiliační (přátelská vs. nepřátelská) a kontrolní (dominantní vs. submisivní) (Carson, 1969; Kiesler, 1996). IO lze měřit pomocí sebehodnotících metod, jako jsou dotazníky či škály (Filsinger, E. E., 1981; Swap, W. C., & Rubin, J. Z., 1983).

V našem screeningovém nástroji jsme se zaměřili na konstrukty spojované se schopností zvládat stres, a také, výše zmiňované dimenze afiliace a kontroly (Avoidantní neuroticismus, Disociativní Egoismus, Kooperativní Altruismus a Extraverzi)

Disociativní egoismus

Egoismus je definován jako chování zaměřené na vlastní prospěch a uspokojení vlastních potřeb (Lumer, 2000). Projevy egoismu v chování zahrnují upřednostňování vlastních zájmů před zájmy ostatních, snahu dosáhnout osobního zisku i na úkor druhých a nedostatek empatie vůči potřebám ostatních (Lumer, 2000). Úroveň egoismu je spojována s deviantním chováním, jako je porušování pravidel (Weigel et al., 1999). Zároveň je nedostatek empatie, společně s prosazováním vlastních cílů na úkor druhých s bezohledným a antisociálním chováním je charakteristické pro disociální poruchu osobnosti (Švancara, 2002). Vzhledem ke shodě projevů egoismu a Disociální poruchy osobnosti, jsme vytvořili jeden konstrukt Disociativní egoismus. Samotný Egoismus lze měřit pomocí dotazníků, jako je **Self-Report Altruism Scale**, která zahrnuje položky zaměřené na egoistické a altruistické chování (Rushton et al., 1981).

Kooperativní Altruismus

Altruismus je chování zaměřené na prospěch druhých, často na úkor vlastního prospěchu (Batson, 2011). Projevy altruismu v chování zahrnují dobrovolnictví, darování peněz nebo času na charitativní účely, a pomoc druhým bez očekávání odměny (Batson, 2011). Altruisté jsou tedy lidé, kteří se častěji účastní prosociálního chování, pouze na základě zohlednění potřeb ostatních (Piliavin & Charng, 1990). Altruismus lze měřit pomocí dotazníků, jako je **Prosocial**

Tendencies Measure (PTM), který hodnotí různé aspekty altruistického chování, jako je empatie a ochota pomáhat (Carlo & Randall, 2002).

Avoidantní neuroticismus

Neuroticismus je osobnostní rys charakterizovaný vysokou mírou emocionální nestability, úzkosti a náchylnosti k negativním emocím (Costa & McCrae, 1992). Projevy neuroticismu v chování zahrnují nadměrné obavy, časté změny nálad, podrážděnost a tendenci k negativnímu myšlení (WebMD, 2023). Neuroticismus vysoce koreluje se Sebekritickým a sebenejistým stylem, často viděným u úzkostné (vyhýbavé) poruchy osobnosti, jež má zvýšené vnímání pro kritiku a ve společnosti se chová zdrženlivě, protože se nepovažuje za důležité (Švancara, 2002). Vzhledem k této vysoké korelaci jsme definovali konstrukt Avoidantní neuroticismus. Měření samotného neuroticismu se často provádí pomocí dotazníků, jako je **NEO Personality Inventory (NEO-PI-R)**, který hodnotí pět hlavních dimenzí osobnosti včetně neuroticismu (Costa & McCrae, 1992).

Extraverze

Extraverze je osobnostní rys charakterizovaný sociabilitou, asertivitou a tendencí vyhledávat stimulaci v přítomnosti druhých (Costa & McCrae, 1992). Projevy extraverze v chování zahrnují častou komunikaci s ostatními, aktivní účast na společenských událostech a tendenci být středem pozornosti (Verywell Mind, 2023). Extraverzi lze měřit pomocí dotazníků, jako je **Eysenck Personality Questionnaire (EPQ)**, který hodnotí tři hlavní dimenze osobnosti: extraverzi, neuroticismus a psychoticismus (Eysenck & Eysenck, 1975).

Tvorba položek

Pro konstrukci testu bylo formulováno 15 položek, přičemž každá z nich je vyjádřena jednoduchou oznamovací větou v první osobě. Respondenti hodnotí, do jaké míry konkrétní tvrzení vystihuje jejich osobnostní vlastnosti. K tomu využívají devítibodovou škálu s těmito kategoriemi:

vůbec – velmi málo – málo – spíše méně –
– středně, asi jako většina lidí –
– spíše více – hodně – velmi mnoho – úplně

Každý stupeň škály je bodován v rozmezí od 1 do 9 bodů, a to bez výjimek. Žádná z položek nevyužívá reverzní kódování.

Formulace položek se liší pouze v použití gramatických přechylovacích pravidel odpovídajících genderu respondentů. Kompletní seznam položek je uveden níže:

1. Jak moc nešikovný/á obvykle jsem?
2. Jak moc pasivní obvykle jsem?

3. Jak moc zbabělý/á obvykle jsem?
4. Jak moc charakterní obvykle jsem?
5. Jak moc cílevědomý/á obvykle jsem?
6. Jak moc dobrosrdečný/á obvykle jsem?
7. Jak moc vznětlivý/á obvykle jsem?
8. Jak moc nesnášenlivý/á obvykle jsem?
9. Jak moc panovačný/á obvykle jsem?
10. Jak moc společenský/á obvykle jsem?
11. Jak moc spontánní obvykle jsem?
12. Jak moc kurážný/á obvykle jsem?
13. Jak moc autoritativní obvykle jsem?
14. Jak moc puntičkářský/á obvykle jsem?
15. Jak moc ctižádostivý/á obvykle jsem?

Výzkumný a standardizační soubor

Testování bylo realizováno v prostředí online platformy a bylo administrováno rozsáhlým souborem respondentů, kteří byli osloveni pomocí sociálních sítí výzkumníků.

Celkově byl test vyplněn 381 respondenty, přičemž po bližší kontrole byl nalezen 1 protokol, který nebyl dokončen a byl tak vyřazen. Ostatní protokoly nevykazovaly známky nedbalého vyplnění nebo systematického strojového odpovídání, přičemž kontrola zahrnovala i časovou analýzu odpovídání na jednotlivé položky.

Demografické charakteristiky souboru:

Věk respondentů: Rozmezí 16–84 let. Polovina respondentů spadá do intervalu 23–42 let (kvartily: 23 a 41,25 let).

Průměrný věk: 32,74 let, s hodnotou směrodatné odchylky 12,12 roku.

Genderové složení souboru: 301 žen (79,3 %) a 79 mužů (20,7 %).

Respondenti nebyli vyřazeni na základě věkových nebo jiných demografických kritérií.

Faktorová struktura inventáře

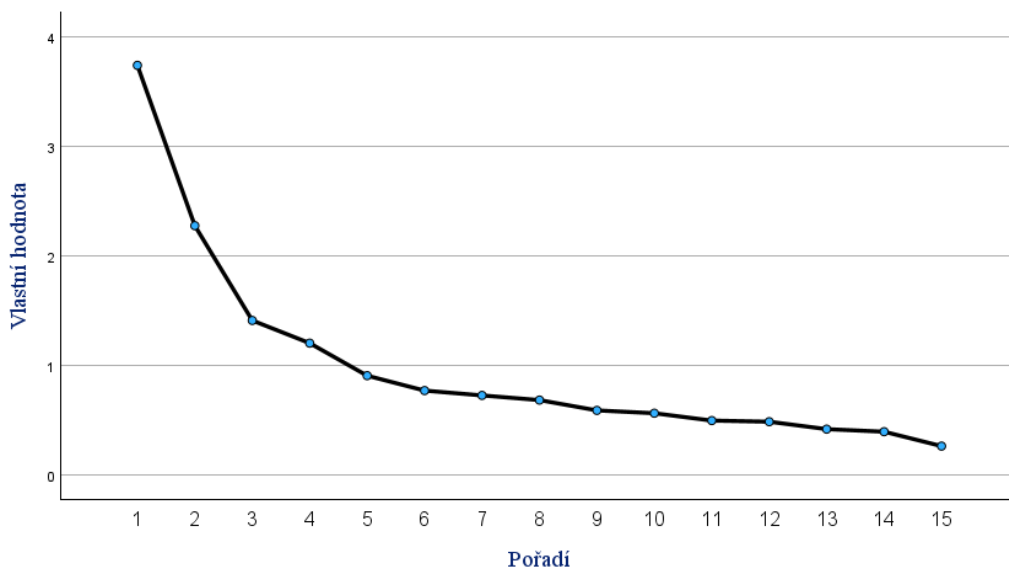
Explorativní faktorová analýza 15-ti položek byla provedena za pomoci matice Pearsonových korelačních koeficientů. Ta indikovala extrakci nejvýše čtyř faktorů, a pozdější rotace odhalily

neprůkaznost teoretické škály Autoritativní, puntičkářský, ctižádostivý a složitou strukturu při rotaci 15-ti položek do čtyř faktorů. Pozici neprůkazné škály ilustruje tabulka 1.

Tabulka 1: Původní faktorová struktura položek

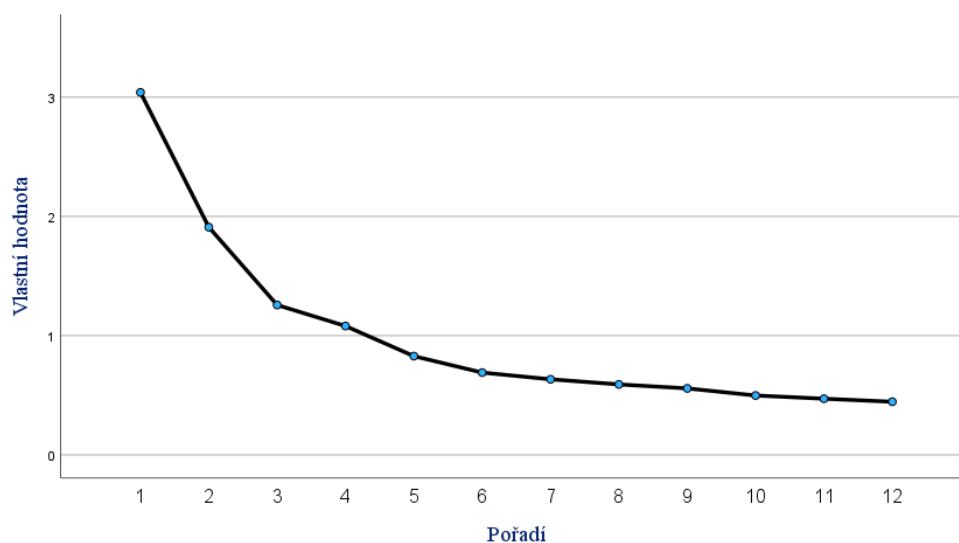
	1	2	3	4
zbabělý	-0,754	0,148	-0,058	-0,064
pasivní	-0,716	0,044	-0,19	0,126
kurážný	0,568	0,207	0,357	0,128
nešikovný	-0,549	0,297	0,054	-0,256
panovačný	0,07	0,751	-0,02	0,155
vznětlivý	-0,119	0,732	0,052	-0,059
nesnášenlivý	-0,219	0,732	-0,195	0,073
!!! autoritativní	0,444	0,551	0,237	0,245
dobrosrdečný	-0,228	-0,235	0,716	0,319
charakterní	0,241	0,005	0,625	0,218
společenský	0,304	-0,01	0,613	-0,123
spontánní	0,188	0,161	0,573	-0,498
!!! puntičkářský	0,008	0,13	0,011	0,698
cílevědomý	0,451	0,094	0,296	0,604
!!! ctižádostivý	0,482	0,214	0,271	0,513

Graf 1: Sutinový graf FA všech položek

Nelze samozřejmě vyloučení právě této škály považovat za jediné možné zjednodušení struktury, je to však zjednodušení teoreticky i statisticky nejsmysluplnější.

Graf 2: Sutinový graf po odebrání jedné škály

Faktorová analýza 12-ti faktorů stále umožňuje rotovat 4 faktory.

Výsledky jednotlivých rotací jsou v tomto případě podobné, nejelegantnější výsledek však nese rotace Equamax, jež kombinuje přístup minimalizující počet proměnných v rámci faktoru a přístup minimalizující počet faktorů nutných k popisu proměnné.

Tabulka 2: Rotované řešení po odebrání jedné škály

	Avoidantní neuroticismus	Disociální egoismus	Kooperativní altruismus	Extraverze
zbabělý	0,759	0,116	-0,091	-0,134
nešikovný	0,626	0,261	-0,084	0,071
pasivní	0,618	0,074	0,068	-0,511
kurážný	-0,555	0,241	0,348	0,288
panovačný	-0,107	0,786	0,07	-0,033
nesnášenlivý	0,184	0,75	-0,098	-0,171
vznětlivý	0,153	0,729	-0,066	0,184
dobrosrdečný	0,201	-0,213	0,775	0,143
charakterní	-0,234	0,026	0,701	0,195
cílevědomý	-0,524	0,147	0,552	-0,072
spontánní	0,06	0,061	0,067	0,814
společenský	-0,166	-0,077	0,293	0,648

Faktory jsou v této struktuře syceny dle očekávání s výjimkou proměnné *kurážný*, která poměrně přirozeně tvoří faktor s proměnnou *zbabělý*. Není však bez náboje hodného opomenutí na žádném faktoru a tak se jeví rozumným ji zcela vyloučit. Vzhledem k tomu, že první faktor je i bez ní silný, celková struktura tím trpět nebude. Spornými pak jsou proměnné *pasivní* a *cílevědomý*, které mají podobně silný náboj na dvou faktorech současně. To nevádí za předpokladu výpočtu faktorových skóre, při zařazení položek do výpočtu hrubých skóre obou škál by první škála se třetí a čtvrtou korelovala.

Výpočet hrubého skóru

Položky jsou hodnoceny ve větě: Jak moc _____ obvykle jsem? pro svoji přiléhavost 1 až 9, kdy 9 znamená nejvíce vystihující a 1 nejméně.

S upozorněním na potíží způsobenou zjednodušením skórování na výpočet hrubého skóru jsme se rozhodli pro sestavení čtyř škál o třech položkách. První tři škály (Zbabělý, nešikovný, pasivní; Panovačný, vznětlivý, nesnášenlivý; Dobrosrdečný, charakterní, cílevědomý) počítáme jednoduše součtem získaného skóre. Poslední škálu počítáme jako součet položek spontánní, společenský a obrácené hodnoty položky pasivní (tedy hodnotu 1 přepíšeme na 9, 2 na 8, 3 na 7, 4 na 6 a naopak). Takto zjednodušené položky korelují s faktory mezi $r=,91$ a $r=,98$. Potíž spočívá v tom, že první a čtvrtá škála tak korelují $r=-,54$.

Pro každou škálu lze získat 3 až 27 bodů.

Důkazy o reliabilitě

Stabilita v čase

Retestová reliabilita poskytuje vzhledem k velmi malému počtu položek nejlepší (nejvyšší) odhad reliability. Významným nedostatkem odhadu však je, že vznikl jen na 20 participantech.

Tabulka 3: Reliabilita jako stabilita v čase

Stabilita v čase	Avoidantní neuroticismus	Egoismus	Altruismus	Extraverze
Reliabilita	0,867	0,693	0,685	0,862

Vnitřní konzistence

Při výpočtech vnitřní konzistence byla využita McDonaldova Omega. Výsledky jsou uvedeny po jednotlivých škálách.

Tabulka 4: Vnitřní konzistence škály Avoidantního neuroticismu

	McDonaldova Omega	Průměr	Standardní odchylka	Počet položek
Avoidantní neuroticismus	0,63	12,56	3,962	3

Tabulka 5: Vlastnosti jednotlivých položek škály Avoidantního neuroticismu

	Průměr	Standardní odchylka	Korelace položky a zbytku škály	Cronbachova alfaškály bez tohoto prvku
nešikovný	4,19	1,812	0,381	0,602
pasivní	4,33	1,738	0,436	0,522
zbabělý	4,04	1,692	0,487	0,451

Tabulka 6: Vnitřní konzistence škály Kooperativního altruismu

	McDonaldova Omega	Průměr	Standardní odchylka	Počet položek
Kooperativní altruismus	0,55	19,35	3,357	3

Tabulka 7: Vlastnosti jednotlivých položek škály Kooperativního altruismu

	Průměr	Standatdní odchylka	Korelace položky a zbytku škály	Cronbachova alfaškály bez tohoto prvku
vznětlivý	4,98	1,931	0,505	0,552
nesnášenlivý	3,72	1,679	0,478	0,591
panovačný	4,37	1,871	0,478	0,588

Tabulka 8: Vnitřní konzistence škály Disociálního egoismu

	McDonaldova Omega	Průměr	Standardní odchylka	Počet položek
Disociální egoismus	0,68	13,07	4,269	3

Tabulka 9: Vlastnosti jednotlivých položek škály Disociálního egoismu

	Průměr	Standatdní odchylka	Korelace položky a zbytku škály	Cronbachova alfaškály bez tohoto prvku
charakterní	6,28	1,491	0,418	0,327
cílevědomý	6,12	1,791	0,338	0,473
dobrosrdečný	6,94	1,345	0,308	0,498

Tabulka 10: Vnitřní konzistence škály Extraverze

	McDonaldova Omega	Průměr	Standardní odchylka	Počet položek
Extraverze	0,57	16,7579	4,01374	3

Tabulka 11: Vlastnosti jednotlivých položek škály Extraverze

	Průměr	Standatdní odchylka	Korelace položky a zbytku škály	Cronbachova alfaškály bez tohoto prvku
společenský	5,4842	1,9308	0,412	0,383
spontánní	5,6053	1,83688	0,319	0,531
Rev_pasivní	5,6684	1,73754	0,376	0,445

Reliabilita jako vnitřní konzistence je v případě tohoto testu silně limitovaná faktem, že mají škály jen tři položky. Podle Spearman-Brownova proročného vzorce by k reliabilitě okolo 0,75 bylo zapotřebí u silnějších dvou škál 5 položek a u dvou slabších 7 položek. Jedná se však o ultrakrátký screeningový test a zrnitost jeho skórování musí ustoupit jeho praktické uplatnitelnosti.

Kriteriální validita

U testu se vzhledem k obecné povaze zkoumaných vlastností nepodařilo stanovit kriteriální validitu.

Faktorová validita

Navzdory absenci rozumného vnějšího kritéria jsme přesvědčeni o konstruktové validitě pro silnou explanační sílu faktorového řešení. Vedle jednoduché struktury řešení vykazuje vysokou komunalitu všech položek.

Čtyř faktorové řešení na základě EFA bylo rotováno metodou Equamax.

Tabulka 12: Faktorová struktura výsledného dotazníku

	Avoidantní neuroticismus	Disociální egoismus	Kooperativní altruismus	Extraverze
zbabělý	0,756	0,089	-0,094	-0,139
nešikovný	0,678	0,201	-0,105	0,066
pasivní	0,643	0,032	0,051	-0,519
panovačný	-0,086	0,8	0,067	-0,03
vznětlivý	0,154	0,745	-0,061	0,187
nesnášenlivý	0,212	0,743	-0,106	-0,168
dobrosrdečný	0,171	-0,193	0,787	0,139
charakterní	-0,219	0,034	0,7	0,196
cílevědomý	-0,521	0,178	0,555	-0,068
spontánní	0,08	0,046	0,065	0,814
společenský	-0,188	-0,05	0,307	0,65

Dle tabulky 12 je patrné, že určitá potíže zůstává u položek pasivní a cílevědomý.

Normy

Vážný a důstojný úkol tvorby takto nepřesného testu by byl zhacen, snažil-li by se někdo vyloučit z něj číselný výsledek. Poloměr 90 % konfidenčního intervalu škál se pohybuje okolo jedné standardní odchylky. Účelem tvorby testu však nebylo vytvořit klinický diagnostický nástroj. Psycholog, který by se výsledkem podobného testu zaštiťoval, není své role hoděn. Cílem této metody je pravý opak – může sloužit pedagogům, lékařům, a jiným pracovníkům jako neformální indikace k odeslání osoby do ordinace klinického psychologa.

Soubor norem tomuto úkolu odpovídá svojí transparentností. Vychází z jednoduché logiky – usuzujeme-li z výsledku s chybou až jedné směrodatné odchylky, překročením hranice dvou směrodatných odchylek už participant vzbuzuje podezření. Nutno podotknout, že co tímto krokem test získává na senzitivitě, ztrácí na specifitě. Negativní výsledek tohoto testu nikdy nevyklučuje extrémní poměr participanta k populaci!

Tabulka 13: Normy

	Dolní hranice normy	Vrchní hranice normy
Avoidantní neuroticismus	6	18
Kooperativní altruismus	7	20
Disociální egoismus	14	24
Extraverze	10	22

Zhodnocení metody

Přednost krátkého screeningového testu je velmi draze vykoupena jeho psychometrickými vlastnostmi. Lze oprávněně tvrdit, že jeho využití je užší, než by být muselo. Zpětně se jeví jako dobrý nápad utvořit delší i kratší verzi testu.

Dalším krokem ve vývoji testu by měla být tvorba peer-ratingových norem a vůči nim odhad souběžné validity self-ratingových škál.

Přesto snad test má své místo ve společnosti a roli, kterou může kvalitně plnit.

Největší slabina testu – pokrytí širokého významového pole málem položek je zároveň specifikem, které z něj dělá výjimečný nástroj.

Použité zdroje

- Batson, C. D. (2011). *Altruism in Humans*. Oxford University Press.
- Brewer, M. B., & Caporael, L. R. (1990). Selfish genes vs. selfish people: Socio-biology as origin myth. *Motivation and Emotion*, 14, 237–243.
- Buhrmester, D., Furman, W., Wittenberg, M. T., & Reis, H. T. (1988). Five domains of interpersonal competence in peer relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 55, 991–1008.
- Carlo, G., & Randall, B. A. (2002). The development of a measure of prosocial behaviors for late adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 31(1), 31-44.
- Carson, R. C. (1969). *Interaction concepts of personality*. Chicago: Aldine Publishing Company
- Costa, P. T., & McCrae, R. R. (1992). *Revised NEO Personality Inventory (NEO-PI-R) and NEO Five-Factor Inventory (NEO-FFI) professional manual*. Psychological Assessment Resources.
- Cross, S. E., & Vick, N. V. (2001). The interdependent self-construal and social support: The case of persistence in engineering. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27, 820–832.
- Eysenck, H. J., & Eysenck, S. B. G. (1975). *Manual of the Eysenck Personality Questionnaire*. Hodder and Stoughton.
- Filsinger, E. E. (1981). A measure of interpersonal orientation: The Liking People Scale. *Journal of Personality Assessment*, 45(3), 295–300. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa4503_11

- Hill, C. A. (1991). Seeking emotional support: The influence of affiliative need and partner warmth. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60, 112–121.
- Isaac, J. D., Sansone, C., & Smith, J. L. (1999). Other people as a source of interest in an activity. *Journal of Experimental Social Psychology*, 35, 239–265.
- Kiesler, D. J. (1996). *Contemporary interpersonal theory and research: Personality, psychopathology, and psychotherapy*. New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Little, S. A., & Garber, J. (2005). The role of social stressors and interpersonal orientation in explaining the longitudinal relation between externalizing and depressive Symptoms. *Journal of Abnormal Psychology*, 114, 432–443.
- Lumer, C. (2000). *Rationaler Altruismus*. De Gruyter
- Piliavin, J. A., & Charng, H.-W. (1990). Altruism: A Review of Recent Theory and Research. *Annual Review of Sociology*, 16(Volume 16, 1990), 27–65.
<https://doi.org/10.1146/annurev.so.16.080190.000331>
- Rushton, J. P., Chrisjohn, R. D., & Fekken, G. C. (1981). The altruistic personality and the self-report altruism scale. *Personality and Individual Differences*, 2(4), 293–302.
- Smith, J. L., & Ruiz, J. M. (2007). Interpersonal orientation in context: Correlates and effects of interpersonal complementarity on subjective and cardiovascular experiences. *Journal of Personality*, 75(4), 679–708.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2007.00453.x>
- Showers, C. J., & Ryff, C. D. (1996). Self-differentiation and well-being in a life transition. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22, 448–460.
- Swap, W. C., & Rubin, J. Z. (1983). Measurement of interpersonal orientation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 44(1), 208–219. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.44.1.208>
- Švancara, J. (2002). *PSSI, inventář stylů osobnosti a poruch osobnosti*. Praha, Testcentrum.
- Verywell Mind. (2023). How Extroversion in Personality Influences Behavior. Retrieved from [Verywell Mind](#)
- WebMD. (2023). Neurotic Behavior (Neurosis): Symptoms, Causes, and Treatment. Retrieved from [WebMD](#)

- Weigel, R. H., Hessing, D. J., & Elffers, H. (1999). Egoism: Concept, measurement and implications for deviance. *Psychology, Crime & Law*, 5(4), 349–378.

<https://doi.org/10.1080/10683169908401777>